

Alan Welner / AP

Eigen regie in de praktijk

Maatschappelijk herstel en de rol van de overheid

Door Lara de Brito, Helden van de Wijk festival 31-10-2017

Op de foto ziet u Philippe Petit, de ster van de documentaire *Man on Wire*. Een onwaarschijnlijk mooie documentaire over hoe het Petit in 1974, na een met militaire precisie geheime voorbereiding, op grandioze wijze lukt om een kabel te spannen tussen de Twin Towers en honderden meters boven de grond koorddanst terwijl de wereld vol bewondering en onmachtig toekijkt. Petits talent en de kunstzinnige manier waarop hij de autoriteiten provokeert en te slim af is grijpt je bij de keel, die man steelt je hart. Dit allemaal is ver verheven

boven voorbereidingen voor de decentralisaties die niets van de spectaculaire schoonheid hebben van Petits koorddanses, maar het gevoel dat je op een touw balanceert terwijl je naar de overkant moet zien te komen past wel goed bij de aanloop naar 1 januari 2015, toen gemeenten de grootste overdracht van taken in de geschiedenis kregen. Ik was net een half jaar wethouder. De spanning, de grootte van de opdracht, het gevaar, kansen maar ook bedreigingen. Alleen al omdat gemeenten met die nieuwe taken ook grote bezuinigingen mee hebben gekregen. Dat gaat voor Wageningen in ieder geval op, we bungelen helemaal onder aan het rijtje van gemeenten - op een na laatste plek - die het zwaarst financieel getroffen wordt en het minste geld krijgt. Ondanks deze beroerde startpositie hebben we hoge ambities. Dat betekent dat we ook op het terrein van financiën moeten innoveren en moeten zoeken naar nieuwe financieringsvormen, en manieren om middelen naar voren te halen om de investeringen in preventie - die zich later terugbetalen - te kunnen blijven doen.

Voor nu beperk ik me tot het inhoudelijke verhaal. Vanaf de eerste dag zijn we vol overgave hard aan het werk gegaan om voor onze inwoners de zorg en ondersteuning zo logisch en vriendelijk mogelijk in te richten. Het is een doolhof aan keuzes, voor en achter de schermen, die allemaal invloed op elkaar hebben. Voor bijna niemand te begrijpen en te overzien. Iemand vertelde me recent dat er maar een tiental mensen in Nederland zijn die de complexiteit van de wijze waarop we zorg en welzijn hebben geregeld echt overzien, ik denk dat die bewering zomaar zou kunnen kloppen. Het simpeler en vriendelijker maken van een gecompliceerd systeem is zo eenvoudig nog niet. Het gevoel van koorddanses is daarom zeker van toepassing op de grote vernieuwing van het sociale domein waar we mee bezig zijn in Wageningen. Een vernieuwing gebaseerd op een fundamenteel ander mensbeeld, van handelen vanuit vertrouwen in plaats van wantrouwen. Van aanbod naar vraaggericht; niet de markt maar de mens centraal. Een grote vernieuwing die draait om kleine dingen met grote betekenis in ieders dagelijks leven. Het draait allemaal om de vraag wat iemand nodig heeft om zo comfortabel mogelijk te kunnen leven. En elke keer dat iemand mij vertelt dat zij of hij

goed en respectvol behandeld is, dat er passende oplossingen voor moeilijke problemen zijn gevonden, dat ze blij zijn in Wageningen te wonen, dan weet ik weer voor wie ik het doe.

Ik neem jullie graag mee in onze inspanningen om van Wageningen een fijne plek te maken. Waar je gezien wordt en prettig kunt leven, wie je ook bent, waar je ook vandaan komt, welke uitdagingen je ook hebt, een stad waar je meer mens en minder patiënt bent. Daarom neem ik jullie niet alleen mee in wat we doen maar ook de redenen waarom we de dingen doen die we doen. Het is een samenhangend verhaal dat we consistent proberen te vertalen naar de praktijk.

Om te beginnen wil ik jullie kennis laten maken met de identiteit en het karakter van Wageningen, een bijzondere stad. Wie wonen er en wat voor een stad is Wageningen?

Wageningen is een stad met meerdere gezichten. De internationale hoogopgeleide kant van Wageningen overschaduwde soms de rest. In de beeldvorming zijn Wageningen en de universiteit haast hetzelfde, synoniemen. Mijn ervaring is ook dat de omvang van de stad stelselmatig wordt overschat. De boodschap dat Wageningen nog geen 40.000 inwoners heeft wordt meestal met grote ogen ontvangen. De diversiteit van Wageningen bestaat uit veel meer dan het hoge aantal nationaliteiten, typerend voor de stad zijn ook de opleidingsverschillen. Vroeger was er in Wageningen veel industrie. Maar vanaf de jaren zestig is de werkgelegenheid die tegenwoordig de prachtige naam 'maakindustrie' draagt langzaam ter ziele gegaan. Te beginnen met de steenfabrieken. Daarna verdwijnen ook de banen bij de drukkerijen en met veel horten en stoten sloot ook de sigarenfabriek uiteindelijk in 2000 definitief haar deuren. Een grote groep Wageningers kwam veel te jong werkeloos thuis te zitten. De vaak onzichtbare kant van Wageningen kent veel armoede, kansarmoede, van generatie op generatie doorgeven. Wat bijna niemand weet is dat Wageningen twee zwakke wijken heeft, waar we ook extra geld voor krijgen. Ik heb wel eens meegeholpen met de uitgifte van

voedselpakketten bij de voedselbank en meerdere generaties van dezelfde familie een voedselpakket meegegeven. Als ik dan naar de allerkleinsten kijk dan bekruipt me een gevoel van verdriet, want ik weet dat de toekomst er veel slechter uitziet voor dit kind dan voor veel andere kleine kinderen en ik gun zo'n klein meisje of jongetje dezelfde kansen in het leven. Als je op een moeilijke plek bent beland in het leven is het altijd erg ingewikkeld om er uit te komen, dat geldt zeker voor problemen die meerdere generaties beslaan, problemen die je vanaf je geboorte meekrijgt. De gezondheidsverschillen tussen laag en hoogopgeleiden zijn schokkend. Hoogopgeleiden leven gemiddeld zeven jaar langer dan laagopgeleiden en ook twintig jaar langer in goede gezondheid. Elke keer dat ik het opschrijf of het mezelf hoor zeggen raakt het mij, in een beschaafd land mogen we dit niet accepteren.

Terugkomend op het karakter van de stad: Wageningen kent dus veel meer problematiek dan mensen verwachten. Maar het zijn niet alleen de zwakke wijken waar problemen zijn - werkloosheid, armoede, waar veel jeugdzorg nodig is- ook in de hoogopgeleide wereld van de universiteit is er sprake van relatief veel psychische aandoeningen. Autisme komt bijvoorbeeld bovengemiddeld veel voor.

Voor zover, in vogelvlucht, het belangrijkste over de samenstelling van de bevolking en het karakter van de stad. Voordat ik verder inzoom op de keuzes die we in onze stad maken op het sociaal domein schets ik graag een aantal landelijke, Europese, trends die belangrijk zijn om te begrijpen waar we zijn en waar we vandaan komen.

Ik begin graag met het door politici vaak aangehaalde 'BV Nederland' dat boekdelen spreekt. Het suggereert dat het alleen maar om het huishoudboekje draait. Maar de overheid is geen bedrijf. De overheid bewaakt, beschermt en bemiddelt; houdt zich bezig met grondrechten, burgerrechten, het algemeen belang, morele betekenis, kennis-ontwikkeling en het mogelijk maken van innovaties. De rol van de overheid reikt veel verder dan kosten-baten analyses.

In de huidige dagelijkse praktijk wordt vooral de vraag gesteld hoeveel iets kost. Terwijl het zou moeten gaan over de echte waarde van dingen, over wat voor mensen echt belangrijk is. Het zou niet primair moeten gaan over wat het kost maar over wat het oplevert. Vrij vertaald naar Oscar Wilde: 'Mensen kennen van alles de prijs maar van niets de waarde.' We kunnen proberen om binnen het heersende economische denkmodel een rechtvaardiger resultaat te bereiken, een betere herverdeling. Maar slimmer is om een ander denkmodel te ontwikkelen dat in de basis rechtvaardiger is, gebaseerd op wat werkelijk van waarde is voor mensen, zodat een rechtvaardiger resultaat niet steeds bevochten moet worden. Het is hoog tijd voor een nieuwe duurzame economie.

Amartya Sen, die een Nobelprijs heeft gekregen voor zijn werk over ethiek in de economie en het bestrijden van armoede, beschrijft in zijn boek 'Het idee van rechtvaardigheid' het belang van kwaliteit van leven. Daarin beschrijft Sen de vicieuze cirkel waar we in zijn be- land. We kijken naar de verkeerde dingen - meten zaken die weinig tot geen betekenis heb- ben- en zeggen vervolgens dat we niet naar de goede dingen kunnen kijken omdat we dat niet doen, omdat het geen onderdeel uitmaakt van ons model. Want kwaliteit van leven be- staat uit harde voorwaarden zoals inkomen en voorzieningenniveau, die goed te meten zijn, maar ook uit zachte voorwaarden zoals gevoel en relaties. Dat laatste past niet in onze re- kenmodellen en laten we daarom buiten beschouwing. Het is hoog tijd voor een nieuw mo- del.

Het haast blinde geloof in de markt is typerend voor de tijd waar we in leven. De afgelopen decennia is meer markt het standaardrecept voor alle wensen en kwalen geweest. Het is zo gangbaar geworden dat de meeste mensen, ook politici, zich daar helemaal niet bewust van zijn, zich van geen kwaad bewust zijn. Terwijl de combinatie van marktwerking en de invul- ling van belangrijke publieke taken op gespannen voet met elkaar staan ,en de opdracht om zorg en welzijn te veranderen, te verbeteren niet losgezien kan worden van de rol van de

markt daarin. Kort door de bocht geformuleerd: Marktwerking in de zorg is niet de oplossing, het is het probleem. Het heeft de kwaliteit van de zorg niet verbeterd, de betaalbaarheid evenmin, maar het heeft wel een ontwrichtende vervreemding met zich meegebracht. Alle handelingen precies afmeten zorgt niet voor effectiever en betere dienstverlening in zorg en welzijn, maar voor funeste prikkels. Het dwingt mensen met hart voor de publieke zaak, om niet mensen maar cijfers centraal te stellen. En het dwingt instellingen om niet te kiezen voor kwaliteit maar voor kwantiteit; want haal je je target niet dan wordt je financiering gekort. Of je excellent onderwijs geeft en gepassioneerde docenten voor de klas hebt staan, is niet relevant. De instroomcijfers, daar gaat het om. Dus verlaag je de standaard zodat je aan je gewenste quota studenten komt. In plaats van effectiviteit bracht het onthechtheid. Common sense is nog altijd aan het revalideren van het target-denken. Mensen worden bovendien continu aangesproken als consument. En dat maakt mensen behalve lui ook verwend. Consumentisme botst frontaal met het ideaal van een betrokken samenleving, het is een belangrijk oorzaak van het ontbreken van samenhang en verantwoordelijkheid. Omdat we vergeten zijn dat we naast rechten ook plichten hebben. Dat een gezonde samenleving daarmee in evenwicht wordt gehouden. Maar hoe zorgen we ervoor dat consumentisme vervangen wordt door eigenaarschap? Hoe worden we een betrokken samenleving? Dat komt natuurlijk niet vanzelf. Ik ben er van overtuigd dat een betrokken samenleving een levende democratie als fundament heeft. Met een rijk publiek debat en meer directe invloed van burgers. Waar je niets over te zeggen hebt, daar voel je je ook niet verantwoordelijk voor.

Het is belangrijk om een langetermijnvisie te hebben. Pas als we weten in wat voor een samenleving we willen leven kunnen we de vraag beantwoorden wat ervoor nodig is in de praktijk om er te komen. En weten we ook hoe we dat moeten vertalen naar wat het concreet betekent voor het sociaal beleid en de aanpak van het welzijnswerk. Want op wie richten we ons eigenlijk? Voor wie is het welzijnswerk er? De kwetsbare groep of de hele lokale samenleving? Kun je een betrokken samenleving bereiken door je alleen te richten op het individu

en de kwetsbare groep, wat nu eigenlijk de norm is? Het antwoord is zonder twijfel nee. Een samenleving is meer dan een optelsom van individuen, het cement van een samenleving is collectiviteit, samenzijn, verbinding. Investeren in netwerken moet. Welzijnswerk moet dus gericht zijn op alle inwoners en op het leggen van de verbinding tussen kwetsbare en sterkere individuen en groepen. Daar horen toegankelijke taal en aansprekende verhalen bij, voor iedereen begrijpelijk. Het mooiste compliment op iets wat ik had geschreven kwam van mijn zootje toen hij zelf tien of elf was. Hij zei: 'Iedereen kan het begrijpen maar niet iedereen kan het bedenken.' Ik denk er regelmatig aan terug.

Wie een fundamentele verandering wil moet kiezen voor een radicaal andere aanpak. Daarom hebben we in Wageningen gekozen om het beleidskader van het nieuwe sociale domein - uitgaven omstreeks dertig miljoen - door de stad te laten bepalen. Echte zeggenschap, zonder politieke beperkingen vooraf. Een vrij radicale keus zonder precedent. Dit proces van co-creatie kreeg de passende naam Samen Wageningen. Op deze schaal, het hele sociale domein, en in deze mate, geen reguliere participatie maar co-creatie, waren er geen voorbeelden voor handen dus moesten we zelf het wiel grotendeels uitvinden. Aan Samen Wageningen hebben duizenden mensen meegedaan, om precies te zijn 3041 unieke personen. Omdat we het heel belangrijk vonden dat alle groepen meededen, hebben we groepen die niet vanzelf meedoen; GGZ, laaggeletterden, jongeren, ouderen, verstandelijk gehandicapten, actief opgezocht. Speciale vragenlijsten ontwikkeld en ondersteund bij het invullen van vragenlijsten en het meedoen aan bijeenkomsten. En met de simpele regel dat ieder alleen voor zichzelf mocht meepraten en niet namens een achterban, hebben we geprobeerd om zoveel mogelijk mensen die anders niet zelf van zich laten horen, te verleiden het wel te doen. Dit proces heeft heel veel nieuwe energie opgeleverd en ook een mooi nieuw beleidskader waarop we de nieuwe uitvoering baseren die op 1 januari 2018 van start gaat. **Onderdeel van de nieuwe uitvoering is het opzetten van Buurtcirkels, het succesvolle concept waar we vanochtend mee afgetrapt hebben.**

Aan het traject van Samen Wageningen hebben we naast de nieuwe uitvoering vol mooie plannen ook de titel 'Gouden Sociale Gemeente' overgehouden. Daarvoor zijn we voorgedragen door onze lokale welzijnsorganisatie. Esther van der Zee, directeur-bestuurder van de brede sociaalwerkorganisatie Solidez beschreef de inzet van de gemeente als 'innovatief en vol lef'. Ze vervolgt: 'In de sociaalwerkbranche hebben we het altijd over integraal werken en de transformatie. In Wageningen doen we dit op een unieke manier. Iedereen heeft een stem bij het sociaal beleid, iedereen doet mee. En dan gaat het niet alleen om burgers; Woningstichting, politie, onderwijs, we werken allemaal samen.' In dat rijtje hoort zonder meer het RIBW. De titel Gouden Gemeente was een mooie beloning dat heel veel trots genereerde bij alle betrokkenen.

Minstens zo belangrijk als het proces en de inhoudelijke mogelijkheden is de bejegening. Daarom beschrijft Samen Wageningen een vijftal Wageningse principes die ook iets zeggen over onze houding en intentie en een gids zijn voor gedrag. Principes die de afgelopen jaren al werk in uitvoering zijn want we hebben de laatste jaren natuurlijk niet stilgezeten.

Principe nummer 1. "Problemen zoveel mogelijk voorkomen." Dat klinkt als een open deur maar dat is het niet. Wageningen kiest in de praktijk veel vaker en duidelijker voor **preventie** dan andere gemeenten. Daarbij maken we gebruik van wetenschappelijke inzichten. De gezondheidswinst van groen en cultuur is onderdeel van onze preventieve aanpak. We hebben een Huis van de Wijk, 'Ons huis', waar dagbesteding, reintegratie, inloop en veel andere activiteiten plaatsvinden, dat helemaal in het teken van cultuur staat. We zijn ook aan het experimenteren met groen als medicijn, professionals aan het trainen om naar buiten te gaan en groen onderdeel van de behandeling te maken. En we zijn erg actief op het terrein van voedsel. Voor kinderen zijn er Smaaklessen, water drink campagnes en veel leerzame pret met schoolmoestuinen.

Cultuur, groen en voedsel houden mensen gezond maar helpen ook bij het herstel omdat het ons brein positief beïnvloedt en het mogelijk maakt dat we genieten en ontspannen. En het helpt vooral ook om in contact met anderen te komen en te zijn.

Omdat we preventie zo belangrijk vinden hebben we ook de gratis vrij toegankelijke zorg voor iedereen ingevoerd. Zonder beschikking van de gemeente kunnen inwoners voor lichte hulp, een psycholoog of opvoedingsondersteuning, maximaal 12 uur per jaar gratis gebruik maken van vrij toegankelijke hulp. De rol van de gemeente is alleen de factuur betalen. We hopen dat mensen sneller hulp zoeken zodat een situatie niet hoeft te escaleren. Dat kan veel persoonlijke ellende schelen en ook veel maatschappelijke kosten besparen.

Principe nummer 2 'is de inwoner centraal'. Een begrip dat in het beleidsdocument van elke gemeente voorkomt. Maar het gaat er natuurlijk om of we er ook naar handelen. In het Startpunt handelen we er naar. Het Startpunt is ons brede sociale loket waar inwoners voor alle vragen en ondersteuning terecht kunnen over wonen, werken, financiën, opvoeden en zorg en waar een twintigtal organisaties samen in een gebouw intensief samenwerken om de beste ondersteuning te bieden aan onze inwoners. Professionals; van de RIBW, schulddienstverlening, jeugdconsulenten en mantelzorgondersteuning, kennen elkaar en lopen bij elkaar binnen en dat helpt echt om tot snellere en betere hulp en ondersteuning te komen. Belangrijke spelers die niet in het Startpunt gehuisvest zijn zoals de politie, de woningbouwcorporatie en GGZ instelling Pro Persona houden er spreekuur. Sinds 1 januari 2015 geldt in het Startpunt de gouden regel dat we "Nooit over, maar altijd met mensen praten". Pieter Hilhorst en Jos van de Lans halen in hun essay 'Nabij is beter' Wageningen aan met onze 'nooit over, altijd met'-regel als het goede voorbeeld waarmee lokaal een nieuwe standaard is bereikt. "Het lijkt maar een klein lokaal voorbeeld" schrijven ze in hun essay: "Maar de verandering van de verzorgingsstaat is een keten van kleine voorbeelden, nieuwe

standaarden en zoekende experimenten. Er is simpelweg geen andere weg”. Inwoner centraal betekent altijd meepraten maar ook maatwerk. Een woord dat erg aan inflatie is onderhevig maar in de praktijk lastig is om goed te doen.

Want gemeenten zitten klem in de benauwde omhelzing van de negatieve vergelijking. De voortdurend repeterende kwestie van precedentwerking is een van de lastigste om te doorbreken. Te vaak hoorde ik het argument: ‘Als we het voor de één doen, dan moet het voor alle anderen’. Het resulteerde in niet durven doen wat passend en rechtvaardig is, in angst dat mensen of organisaties naar de rechter stappen om hun gelijk te halen. Gelukkig zie ik dat dat in Wageningen verandert. Want de samenleving, de zorg, smacht in die zin naar meer individuele ongelijkheid. Om gelijke uitkomsten te krijgen, moeten ongelijke gevallen ongelijk worden behandeld. We moeten leren om verschillen te zien en die uit te leggen, in plaats van ons blind te staren op kunstmatig ,niet bestaande bedachte gelijkheid.

Het derde principe is “We doen het samen”. Met onze keuze voor directe democratie en de regel dat we nooit over maar altijd met mensen praten geven we hier op individueel en collectief niveau invulling aan. We doen het niet alleen samen, we staan ook macht af. In Wageningen sturen we daarnaast bewust op samenwerking in plaats van concurrentie. Dat gaat niet zonder weerstand. Twee dagen voordat de termijn van de aanbesteding voor de uitvoering van Samen Wageningen zou sluiten kregen we een dagvaarding van een grote zorgaanbieder die niet de opdracht binnen had gesleept die ze graag hadden gewild. Na een intensief traject van het gezamenlijk schrijven van uitvoeringsplannen, waar veel organisaties en een enkele inwoner aan mee hebben gedaan om invulling te geven aan de ambities uit het beleidsplan Samen Wageningen, besloot een van de partijen die vanaf het begin mee had gedaan naar de rechter te stappen. Reden: de aanbesteding van Samen Wageningen was volgens hun in strijd met de Europese aanbestedingswetgeving. De gemeente dwong partijen tot samenwerking, clusterde teveel resultaten, koos om geen productspecificaties mee te geven

-het stond het samenwerkingsverband vrij om zelf te bedenken hoe ze de resultaten en maatschappelijke effecten gingen bereiken- en nog een heel aantal andere punten. Tijdens de zitting opende de advocaat van de tegenpartij met het voorlezen uit de bestuurlijke voorwoord van het beleidskader Samen Wageningen:

“Als bestuur hadden we zelf keuzes kunnen maken en vervolgens de goedkoopste marktpartij kunnen contracteren, zoals op veel plaatsen gebeurt, maar dat past niet bij ons. Daarom hebben we als college en gemeenteraad gekozen om in een uniek traject de zeggenschap aan de stad over te laten” Na het voorlezen van deze passage betoogde de advocaat dat hier sprake was van een politiek prestigeproject, daar was alles om te doen. Ik zat in de zaal en het voelde alsof ik in een slecht rechtzaakdrama was beland. Aan de andere kant wist ik dat als je grote veranderingen wil doorvoeren, bestaande belangen van grote bedrijven doorkruist, je weerstand kunt verwachten.

Als de rechter een streep door de aanbesteding zou zetten dan waren de gevolgen niet te overzien. Anderhalf jaar hadden we er aan gewerkt, samen met de stad. Voor al die inwoners en organisaties die er keihard aan hadden gewerkt waren de gevolgen groot. In de weken die volgden terwijl we op een uitspraak wachtten sloeg de twijfel voor het eerst bij mij toe, had ik teveel risico genomen. Toen ik aan het wethouderschap begon heb ik mezelf beloofd dat ik niet bang zou zijn om weggestuurd te worden, dat ik liever zou sneuvelen als wethouder omdat ik iets had geprobeerd en dat het was mislukt in plaats van dat ik het niet had durven doen. Maar hier ging het niet over mijn positie alleen, maar ook over de gevolgen voor de stad, voor alle betrokkenen. Er waren zoveel mensen bij betrokken, het raakte zoveel organisaties. Tientallen organisaties die samen tot mooie plannen voor de stad waren gekomen maar die ook pijn hadden moeten lijden omdat ze flink tegen elkaar waren opgelopen in het maken van de gezamenlijke integrale plannen voor de uitvoering van Samen Wageningen.

Twee dagen voordat de rechter uitspraak zou doen werd ik gebeld door een emotionele projectleider die net een telefoontje van de advocaat had gekregen: Belinda sprak drie kleine woorden: 'We hebben gewonnen'. Tegen alle verwachtingen in, ook van onze eigen advocaten die de zaak eigenlijk op procedurele gronden probeerden te winnen, werd de gemeente op alle twaalf de punten in het gelijk gesteld. De reden dat het tegen de verwachtingen in was, was omdat de rechter bekend stond als een rechter die strak naar de letter van de wet kijkt, en we wisten dat we het echt heel anders hadden gedaan. Al was onze overtuiging dat we binnen de bestaande wetgeving hadden gehandeld, we hadden wel maximaal ruimte gezocht. Dat bleek dus een verkeerde inschatting, gelukkig maar, want de rechter was van mening dat de gemeente in het kader van innovatie de vrijheid moest worden gelaten om te kiezen voor een samenwerking tussen partijen om tot goede hulp en ondersteuning te komen voor inwoners. Van de rechter mag dat binnen de aanbestedingswetgeving. Dat betekent dat de mogelijkheid van gemeenten om de belofte van de decentralisaties waar te maken, betere zorg dichtbij, prevaleert boven belangen van individuele marktpartijen. Dat is een grote overwinning. De belangen van mensen boven het belang van de markt te stellen. En belangrijke jurisprudentie voor alle andere gemeenten.

Veranderingen zijn leuk maar brengen ook veel onzekerheid en weerstand met zich mee, dat hebben we met Samen Wageningen zonder meer ervaren. Ik ben ontzettend trots op alles wat er is neergezet, op alles wat er in het proces gewonnen is. Zonder een moment te vergeten waarom we het allemaal doen: voor de mensen in onze stad.

En zoals Nelson Mandela het zo prachtig zei 'Het lijkt altijd onmogelijk totdat het verwezenlijkt is.' Het proces van Samen Wageningen zijn we gestart met een reeks zomercolleges van inspirerende sprekers als Machteld Huber en Pieter Hilhorst als cadeau en ter inspiratie voor de stad. Binnenkort sluiten we het feestelijk af met een feest om de mooie afronding te vieren.

4. “Vertrouwen” is ons vierde principe. Regels, processen en onze manier van omgang zijn veelal gebaseerd op wantrouwen en straffen. Het mooiste voorbeeld van ons handelen vanuit vertrouwen is misschien wel het project Vertrouwen werkt. Wageningen is de eerste gemeente die na een intensieve lobby en voorbereiding werkelijk van start is gegaan met dit experiment dat mensen in de bijstand meer vrijheid en ruimte gaat geven om zichzelf te ontwikkelen en geld bij te verdienen. Staatssecretaris Jetta Klijnsma trapte **een paar weken geleden** Vertrouwen Werkt in Wageningen feestelijk af. In de media zijn er stevige debatten geweest over het basisinkomen. Dit experiment is geen experiment met een basisinkomen maar met de regels van de bijstand. Ik zou graag willen dat we ruimte zouden krijgen om werkelijk met een basisinkomen te kunnen experimenteren. Omdat veel mensen in toenemende mate aan chronisch tijdgebrek lijden. Er wordt van mensen gevraagd om en meer te werken en meer te zorgen. Een gezonde samenleving kent een balans tussen werken en zorgen en waardeert niet alleen betaald maar ook onbetaald werk omdat het uitgaat van de werkelijkheid waarde die het voor de samenleving heeft. Een basisinkomen zou een antwoord kunnen zijn. Het is in ieder geval de moeite waard om daar mee te experimenteren. Het is een oud idee, Thomas Paine scheef al in zijn boek Right of Man uit 1791 over een startkapitaal voor alle volwassenen.
5. Het laatste en vijfde principe is “vernieuwing”. In Wageningen zijn we actief op zoek naar vernieuwing. Niet vernieuwen om het vernieuwen, maar om vorm te geven aan de waarden die wij belangrijk vinden en die horen bij de betrokken samenleving die we graag willen zijn. Onderdeel van het Startpunt en belangrijk voor onze eigen lokale aanpak is het Kernteam. In het Kernteam kijken onafhankelijke professionals bij vastgelopen situaties of acute problemen op een creatieve manier samen met de inwoner wat er gedaan kan worden om vanaf morgen het leven gezonder en plezieriger te maken. Het Kernteam komt met onorthodoxe oplossingen, slecht barrières en

zorgt voor doorbraken. Ook houdt het Kernteam de gemeente en andere organisaties een spiegel voor. Een belangrijk ander voorbeeld van vernieuwing is het feit dat wij - voor zover wij weten als eerste gemeente in Nederland- sinds 2016 de taken van beschermd wonen zelf uitvoeren. Het Beschermd wonen (een combinatie van wonen en intensieve begeleiding voor de groep met psychiatrische problemen en/of verslavingen) is net als de maatschappelijk opvang (daklozenopvang) een bevoegdheid van de centrumgemeente, de gemeente die voor de omringende kleinere gemeenten specifieke taken uitvoert die regionaal zijn belegd.

Met steun van onze centrumgemeente Ede is het gelukt om per 1 januari 2016 met een pilot beschermd wonen te starten. De decentralisatie van deze taken staat gepland voor 2020. Nu hoeven we mensen die in onze stad wonen en bij ons bekend zijn, waar we een goede relatie mee hebben opgebouwd en waar vertrouwen is gegroeid niet meer door te sturen naar de veel bedreigendere grote buurstad waar onze inwoners bij onbekenden terecht moeten voor een nieuwe indicatie. Door dit zelf uit te voeren kan beschermd wonen onderdeel uitmaken van onze lokale infrastructuur waarmee ook de aansluiting op andere hulp en ondersteuning veel beter kan. Daardoor kunnen we beter en sneller inspelen op het stimuleren van participatie en het zorgen dat problemen in een vroeg stadium worden gesignaleerd en opgepakt. Sinds dit jaar hebben we niet alleen de bevoegdheden maar ook de financiën overgeheveld gekregen.

Onderdeel van deze nieuwe aanpak is dat wij als gemeente, via het Kernteam, kamers huren in een verzorgingstehuis waar gedeeltelijke leegstand is zodat we in geval van nood iemand direct onderdak kunnen bieden. Inkomen wordt dan automatisch geregeld en er wordt direct aan participatie gewerkt. Met De Woningstichting hebben we afgesproken dat als de situatie stabiel is er ook een regulier huis volgt. Een van de mensen die nu op het punt staat een huis te krijgen is een Griekse man die werk had en het bijna kwijt raakte omdat hij door

geldproblemen geen huis meer had. Doordat hij direct bij de Nudehof, zoals de verzorgings-tehuis heet, terecht kon heeft hij zijn werk kunnen behouden en zijn schulden onder controle gekregen, hij volgt nu ook Nederlandse les. Een ander kamer wordt nu gebruikt als time-out plek omdat er sprake was van geweld in een gezinssituatie. Een mooie onverwachte opbrengst zijn de contacten die met de ouderen ontstaan. Ik krijg mooie verhalen terug over helpen met boodschappen doen en hondjes uitlaten.

Waar we in Wageningen echt mee gezegend zijn is een hele actieve klankbordgroep GGZ waar ervaringsdeskundigen in zitten. Ze denken constructief mee en tikken ons op de vingers als bijvoorbeeld vragen te lang blijven liggen op het Startpunt. Ze helpen niet alleen met de juiste dingen doen maar ook met de juiste toon te kiezen. Ook voor praktische dingen weten we de klankbordgroepleden te vinden, zoals bij het opstellen van een brief. Een formele ambtelijke brief kan tot veel onrust leiden. Door ervaringsdeskundigen te betrekken bij het schrijven van een brief kan er veel onrust worden vermeden. De leden van de klankbordgroep zijn ook trouwe meedenkers, meebeslissers en ambassadeurs van Samen Wageningen geweest.

In Wageningen is er behoefte aan nieuwe kleinschalige woonvormen in de wijk voor mensen met psychische aandoeningen. Een mooi voorbeeld is het Groene Hofje, een initiatief van een lid van de klankbordgroep GGZ en moeder van drie zonen met autisme. Ze wil graag een groep *tiny houses* in een hofje met veel groen realiseren. Als gemeente zetten we ons in om grond te helpen vinden.

Het ideaal waar we samen aan werken is de inclusieve wijk. De sociale revolutie waar we mee bezig zijn kent een belangrijk fysieke kant. Als mensen met (ernstige) psychische kwetsbaarheid in de wijken wonen en er onderdeel van uit gaan maken dan zullen bestaande wijken veranderen en zullen nieuwe wijken anders ontworpen en gebouwd moeten worden. Diversiteit is belangrijk, gemengde wijken hebben meer draagkracht. Het vraagt namelijk

een open houding van de buurtbewoners en acceptatie zodat mensen niet alleen in de wijk wonen maar ook onderdeel van de wijk worden. Zaken moeten besproken worden, men moet bereid zijn om elkaar te ondersteunen. Ook hiervoor geldt dat creatieve *common sense* oplossingen nodig zijn. Het voorbeeld uit het boek 'Ondersteuning van psychisch kwetsbare mensen' waarin gesteld wordt dat iemand die 's nachts nogal druk kan zijn en de nodige geluidsoverlast veroorzaakt voor de burens misschien beter geholpen is met goede isolatie in plaats van extra begeleiding sprak wel tot mijn verbeelding.

Dat het hele sociale en zorglandschap in Nederland volop in verandering is, zien we in ruimtelijk opzicht terug. Overal hebben sociale voorzieningen zoals wijkhuizen en verzorgingshuizen de afgelopen jaren hun deuren moeten sluiten. Dat kan een grote impact hebben op een lokale gemeenschap, zeker wanneer dorpen zonder belangrijke voorzieningen achterblijven. Dat tast de leefbaarheid op een hele pijnlijke manier aan. Daar tegenover staat dat er in grotere gemeenten er een veelheid aan voorzieningen zijn omdat elke doelgroep een eigen pand heeft. Terwijl de mooiste dingen uit diversiteit en ontmoeting ontstaan. In die verbindingen ontstaan prachtige dingen, kleine kinderen die ouderen plezier in het leven teruggeven. Studenten die met asielzoekers of bejaarden samenwonen zodat ze kunnen helpen bij dagelijkse beslommeringen. Actieve wijkbewoners die eenzame buurtgenoten op sleeptouw nemen en moed meegeven. Scholen die hun deuren openzetten en na schooltijd ruimte geven aan allerlei activiteiten. Dat het aantal voorzieningen daalt en er iets voor in de plaats komt die mensen over bestaande grenzen heen met elkaar verbindt is een mooie ontwikkeling. Dat bestaande gebouwen beter worden benut zorgt er bovendien voor dat er bezuinigd kan worden op stenen in plaats van mensen, die ruimte is groter dan we in eerste instantie denken. Maar het vraagt om een fundamentele verandering in de manier waarop we kijken naar onze gebouwen. Ik vind dat er voor voorzieningen die door publiek geld gefinancierd worden de nieuwe norm zou moeten zijn dat ze zichzelf, hun gebouwen, openstellen.

Een ander onderwerp waar we in Wageningen veel aandacht, tijd en geld in steken is armoedebestrijding. Ik ben zelf geboren en opgegroeid in Maputo, de hoofdstad van Mozambique toen het land het armste land ter wereld was. Al heel jong was ik me bewust van hoe armoede er uit zag en hoe ongelijk het verdeeld was. Ongelijkheid is nog steeds een heel actueel vraagstuk wereldwijd maar ook in ons land. In Nederland is de afgelopen decennia de armoede *non-stop* gestegen. Een op de tien huishoudens leeft in armoede. In Wageningen barsten de voedselbank, de kledingbank en speelgoedbank uit hun voegen. Professor Eldar Shafir deed baanbrekend hersenonderzoek dat liet zien dat arme mensen dommere beslissingen nemen. Armoede slokt je helemaal op waardoor mensen niet meer in staat zijn om slimme lange termijn beslissingen te nemen. Het leven in armoede heeft dezelfde ernstige gevolgen als het hebben van een verslaving. Dit zijn belangrijke nieuwe inzichten, armoedebestrijding is een belangrijk fundament van ons sociaal beleid.

In Wageningen hebben we ruime minimaregelingen, onder andere om mee te kunnen doen aan sport en cultuur. En niet onbelangrijk, alle eigen bijdragen voor zorg worden voor deze groep (tot 130% van de bijstandsnorm) kwijtgescholden. De afgelopen jaren hebben we ook veel geïnvesteerd in het bereiken van meer mensen, met resultaat. Een bevestiging dat onze inspanningen effect hebben is het laatste rapport van Kinderen in Tel 2016, een onderzoek dat elke twee jaar uitkomt. Sinds 2014 is er een scherpe daling van het aantal kinderen te zien die in onze stad in armoede opgroeit. Toen ik de grafiek voor het eerst zag en de lijn die vanaf 2014 steil naar beneden dook kreeg ik tranen in mijn ogen. 5 % van de kinderen in Wageningen groeit nog steeds op in armoede, dat is nog altijd 5% teveel, maar het is geweldig om bewijs te zien dat onze strijd tegen armoede effect heeft en dat tegen de trend in minder kinderen in armoede opgroeien. Maar de lat kan niet hoog genoeg liggen. We hebben net een onderzoek opgestart naar de effectiviteit van onze minimaregelingen.

Een van de meest intrigerende dingen die ik de laatste tijd heb gezien is de documentaire *The Woolfpack*. De documentaire gaat over de Angulo broers die opgesloten in een appartement in New York opgroeien en hun tijd vullen met het kijken van films. 'Stranger dan fiction', zo las ik in een recensie, en dat is het ook. De zes broers beginnen de films ook na te spelen, van karton maken ze maskers en wapens die ze bij hun re-enactment gebruiken. Op een dag besluit Mukunda (15 jaar) om, met een masker op, naar buiten te gaan. Hij ontsnapt en wordt op een gegeven moment opgepakt door de politie en naar een psychiatrische ziekenhuis gebracht. Vanaf dat moment is alles anders en gaan de broers steeds vaker samen naar buiten de wereld in. Hoe ze de echte wereld becommentariëren aan de hand van film-scenes is fascinerend. Mukunda heeft een prachtige TedX-lezing gegeven getiteld 'How my imagination set me free', een aanrader. Ik ben er van overtuigd dat verbeelding heel belangrijk is voor mensen. En misschien is dat wat ik het meest mis in de huidige generatie politici en bestuurders, verbeelding.

Einstein verwoordde het heel mooi: 'Logica brengt je van a naar b, verbeelding brengt je overal.' Fundamentele veranderingen vragen om verbeelding. Het vermogen een voorstelling te maken van een andere samenleving, met een eerlijke economie en waar de mens markt en munt regeert en niet andersom. Je moet het je eerst kunnen voorstellen. Ik stel me een samenleving voor waar mensenrechten vanzelfsprekend zijn en het voelen van maatschappelijke plichten ook. Ik stel me Wageningen voor als stad van de vrijheid, waar inwoners verregaande zeggenschap hebben over straat en stad, ze eigenaar zijn en zich eigenaar voelen van hun gemeente, de school waar de kinderen op zitten en het groen dat de buurten optilt. Ik stel me een betrokken overheid voor, die de hand reikt naar haar inwoners en een duwtje in de goede richting durft te geven. Een betrokken overheid die er vol overgave voor mensen is, om het mogelijk te maken dat ze hun leven in eigen hand krijgen en houden. Een betrokken overheid die grote maatschappelijke problemen als ongelijkheid, armoede en eenzaamheid ziet en daar gericht iets aan doet. Dit is de Wageningse weg, waar innovatie

niet iets extra's is, maar een basishouding en we bewust bouwen aan een publieke ruimte die uitnodigend is. Democratie, en ook goede zorg, is van iedereen. In Wageningen is die nieuwe samenleving, alle onderdelen daarvan, werk in uitvoering. We hebben al veel gedaan, maar zijn nog lang niet klaar.